

DOI: 10.52363/2414-5866-2021-2-20

УДК 351

Банчук-Петросова О.В., к.держ.упр. доц., КІВтаП НУ "Одеська юридична академія", м. Київ, ORCID: 0000-0001-8426-1475

Banchuk-Petrosova O., Candidate of Science in Public Administration, assistant professor, Department of Constitutional, International Law and Public Law Disciplines, Kyiv Institute of Intellectual Property and Law of the National University «Odessa Law Academy», Kyiv

ІНСТИТУЦІЙНІ ТЕОРІЇ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

INSTITUTIONAL THEORIES OF STATE REGULATION OF FOREIGN ECONOMIC ACTIVITY

Зазначено, що інституційна відкритість вимірюється рівнем лібералізації торгово-політичного та валютного режимів країни. Приймається до уваги значення торгових субсидій, непрямих податків, валютних, ліцензійних та інших обмежень. У ситуації відкритої економіки розвиток національного господарства визначається тенденціями, які у світовій економіці, у своїй починають посилюватися зовнішньоекономічні зв'язки. Зовнішньоторговельний оборот певному рівні починає або стимулювати, або гальмувати загальне економічне зростання. На відкритий характер економіки та формування структури її виробництва також впливає участь країни у міжнародному розподілі праці, щодо замкнутої економіки структура виробництва залежить як від внутрішніх капіталів і ресурсів, так і від структури внутрішнього попиту. Україна у стислі терміни вийшла досить високий рівень як функціональної, і інституційної відкритості.

Визначено, що проте за реалізації курсу відкриття економіки держава недооцінювало і мало аналізувало зарубіжний досвід. Посилення відкритості несе з собою не тільки вигоди, а й певні небезпеки, особливо країнам з перехідною економікою, що розвивається.

Ключові слова: державне регулювання, інституційна відкритість, зовнішньоекономічна діяльність, лібералізація, торгово-політичний режим, зовнішньоекономічна політика.

It is noted that institutional openness is measured by the level of liberalization of trade, political and monetary regimes of the country. The importance of trade subsidies, indirect taxes, currency, licensing and other restrictions is taken into account. In a situation of open

economy, the development of the national economy is determined by trends in the world economy, which are beginning to strengthen foreign economic relations. At a certain level, foreign trade turnover begins to either stimulate or slow down overall economic growth. The open nature of the economy and the formation of the structure of its production is also influenced by the country's participation in the international division of labor, in a closed economy the structure of production depends on domestic capital and resources and the structure of domestic demand. In a short time, Ukraine has reached a fairly high level of both functional and institutional openness.

It is determined that, however, during the implementation of the course of opening the economy, the state underestimated and little analysis of foreign experience. Increasing openness brings not only benefits but also certain dangers, especially for countries with economies in transition.

Key words: *state regulation, institutional openness, foreign economic activity, liberalization, trade and political regime, foreign economic policy.*

Постановка проблеми. Ліберальна ринкова економіка, як правило, розглядається з точки зору функціональної та інституційної відкритості держави. Функціональна відкритість має на увазі ступінь залучення країни у міжнародний поділ праці, тобто міру залежності національного відтворення від зовнішньоекономічних зв'язків. Цей захід визначається величиною тієї частини ВВП, яка проходить через канали зовнішньої торгівлі країни для забезпечення стабільного виробництва, розподілу та споживання. Насправді функціональна відкритість зазвичай оцінюється розмірами експортної та імпоротної квот -відношенням обсягів експорту та імпорту до ВВП.

Інституційна відкритість вимірюється рівнем лібералізації торгово-політичного та валютного режимів країни. Приймається до уваги значення торгових субсидій, непрямих податків, валютних, ліцензійних та інших обмежень. У ситуації відкритої економіки розвиток національного господарства визначається тенденціями, які у світовій економіці, у своїй починають посилюватися зовнішньоекономічні зв'язки. Зовнішньоторговельний оборот певному рівні починає або стимулювати, або гальмувати загальне економічне зростання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри брак інформації, специфіка державного регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності розглядається в роботах Бойко Л., Кирилюка Є., Морозова Р., Резнік Н., Солодкого М., Сохацької О., Стрішенець О. Науковці приділяють увагу історії становлення зовнішньоекономічної діяльності, виявленню характеристик його розвитку протягом періоду незалежності країни, класифікації та визначенню функцій його учасників, видів державного регулювання, проблемам, що стримують розвиток зовнішньоекономічної діяльності, а також аналізують сучасні тенденції розвитку державного регулювання.

Постановка завдання. Метою проведеного в поданій статті дослідження є виявлення теоретичних аспектів інституційних теорій державного регулювання розвитку зовнішньоекономічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. На відкритий характер економіки та формування структури її виробництва також впливає участь країни у міжнародному розподілі праці, щодо замкнутої економіки структура виробництва залежить як від внутрішніх капіталів і ресурсів, так і від структури внутрішнього попиту [1].

Україна у стислі терміни вийшла досить високий рівень як функціональної, і інституційної відкритості. В останні п'ять років вартість товарів та послуг, що проходять через зовнішньоторговельний оборот країни, досягала в середньому близько 50% ВВП, що на 6 пунктів вище за середньосвітову величину зовнішньоторговельної квоти в середині 90-х років (43%). За рівнем товарної експортної квоти Україна випереджає Німеччину, Італію, Велику Британію та інші країни.

Торговий та валютний режими країни у 90-ті роки були суттєво лібералізовані. Відмовившись від монополії на зовнішньоторговельні операції, держава почала регулювати транскордонні потоки товарів та послуг за допомогою загальноприйнятих інструментів. Була введена внутрішня та зовнішня оборотність національної валюти за поточними операціями: резиденти та нерезиденти отримали можливість, у рамках таких операцій, вільно обмінювати українські гривні на іноземну валюту та навпаки. Конкурси [2, с. 99].

Проте за реалізації курсу відкриття економіки держава недооцінювало і мало аналізувало зарубіжний досвід. Посилення відкритості несе з собою не тільки вигоди, а й певні небезпеки, особливо країнам з перехідною економікою, що розвивається. Виникає ризик придушення національних виробників іноземними конкурентами; зростання залежності окремих галузей від світової кон'юнктури, від торгової та фінансової політики промислово розвинених країн; загрози дестабілізації фінансової системи та грошового обігу. У України завдання захисту національного виробництва при переході до відкритості виявилось на задньому плані, і країна зіткнулася з негативними сторонами відкритої економіки, що ускладнило і внутрішній економічний розвиток, і взаємодію із зовнішнім світом.

Відкрита економіка як перехідна від командної до вільної моделі показала свою непрацездатність. Лібералізація у зовнішній сфері йшла випереджаючими темпами проти внутрішньої сферою. Реальні економічні відносини почали складатися у підприємств не між собою, і із закордонними партнерами. Тим самим було задано неправильний тон усьому процесу включення економіки у світове господарство.

При цьому не може йтися про ізоляцію від зовнішнього світу. Криза серпня 1998 року продемонструвала залежність України від зовнішніх дже-

рел фінансування і досить високий рівень втягнутості їх у систему світового господарства. Стан експортоорієнтованих галузей, та й усієї української економіки дедалі більше залежить від кон'юнктури світового ринку. Зниження до середини серпня 1998 року до рекордно низького за попередні роки рівня світових цін на нафту призвело до істотних втрат експортних доходів України і, відповідно, до зменшення податкових надходжень до бюджету [3]. Це, у свою чергу, потягнуло за собою ланцюжок інших ускладнень, що погіршили і без того важку фінансову кризу. Експортери втратять частину ринків збуту, внаслідок чого знизиться завантаження потужностей та зайнятість персоналу. Із зменшенням експортної виручки скоротяться можливості придбання іноземних інвестиційних товарів, що використовуються для модернізації виробництва, а також іншої необхідної продукції, що не виробляється в країні. Виникнуть додаткові проблеми в обслуговуванні зовнішнього боргу та функціонуванні внутрішнього валютного ринку.

Зовнішній ринок пред'являє попит головним чином українські паливно-сировинні ресурси і напівфабрикати, фактично відмовляючись від готових виробів внаслідок їх низької конкурентоспроможності. Тим самим активно заохочується закріплення паливно-сировинної спеціалізації України, що відтісняється на узбіччя світового ринку в ряд країн, що розвиваються.

Активно росте Україна у світову економіку та по лінії імпорту, особливо продовольчих товарів, машин, обладнання, електротоварів, побутової техніки, парфумерії та косметики. Під тиском конкуренції ззовні активізувалися і вітчизняні виробники, які перед необхідністю значно підвищувати якість своєї продукції [4, с.49]. Проте з метою припинення конкуренції з боку українських підприємств закордонні компанії нерідко вдаються до тактики недобросовісної конкуренції.

Закордонні позики при розумному їх використанні здатні пом'якшити гостроту фінансових та соціальних проблем у період кризи та вивести країну на траєкторію економічного піднесення. Мексика та деякі інші країни зуміли свого часу завдяки великим зовнішнім позикам по лінії МВФ та Світового банку успішно вийти з фінансової кризи і за півтора-два роки забезпечити досить високе економічне зростання [5].

Висновки. Таким чином, цілком очевидно, що навіть часткова ізоляція України від зовнішніх ринків ускладнить функціонування національної економіки та забезпечення макроекономічної рівноваги. На наш погляд, кращою в цих умовах має стати змішана, точніше, виборча стратегія розвитку, яка спочатку забезпечить контрольоване входження у світовий ринок.

При вирішенні цієї проблеми налаштування механізму державного регулювання зовнішньоекономічних зв'язків необхідно модифікувати таким чином, щоб, з одного боку, не виникали нові перешкоди для експорту та імпорту товарів, послуг та капіталу, а з іншого — посилювався б вибірковий захист окремих секторів вітчизняного виробництва та внутрішнього ринку

за допомогою загальноприйнятих інструментів, що є вкрай важливим напередодні вступу України у Світову організацію торгівлі.

У найближчій перспективі основними завданнями зовнішньоекономічної політики Української держави є: адаптація вітчизняної економіки до якісно мінливої системи світогосподарських зв'язків; використання взаємодії із зарубіжними країнами та організаціями на користь внутрішнього економічного зростання; підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товарів та послуг; поліпшення умов розвитку зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів господарювання країни.

Список використаних джерел:

1. Грицишина М. Гра триває: які нові правила роботи отримали товарні біржі. URL: <https://mind.ua/openmind/20228098gratrivaeyakinovipravarobotiotrimalitovarnibirzhi>.
2. Дегтярева О.И. Китайские биржи в мировой биржевой торговле. *Economics*. 2016. № 4 (13). С. 95—101.
3. Кирилюк Є.М. Розвиток біржової торгівлі сільськогосподарською продукцією в Україні. *Вісник Черкаського університету*. 2015. № 12 (345). С. 46—53. URL: <http://economejournal.cdu.edu.ua/article/download/392/405>.
4. Кривокоченко Л.В. Современные особенности товарной биржи. *Российский внешнеэкономический вестник*. 2019. № 5. С. 41—53.
5. Shahidur R. Commodity Exchanges and Market Development: What Have we Learned? International conference of agricultural economists, Milan, Italy, 8—14 August, 2015, URL: <https://ideas.repec.org/p/ags/iaae15/212488.html>.

References:

1. Hritsyshyna, M. (2021), "The game goes on: new rules the commodity exchanges have received", available at: <https://mind.ua/openmind/20228098gratrivaeyakinovipravarobotiotrimalitovarnibirzhi> (Accessed 16 November 2021).
2. Dehtiareva, O. I. (2016), "Chinese stock exchanges in world exchange trade", *Economics*, vol. 4 (13), pp. 95—101.
3. Kyryliuk, Ye. M. (2015), "Development of exchange trade in agricultural products in Ukraine", *Visnyk Cher kaskoho universytetu*, [Online], vol. 12 (345), pp. 46—53, available at: <http://economejournal.cdu.edu.ua/article/download/392/405> (Accessed 15 November 2021).
4. Krivokochenko, L. V. (2019), "Modern features of the commodity exchange", *Rossiyskiy vneshneekono micheskiy vesnik*, vol. 5, pp. 41—53
5. Shahidur, R. (2015), "Commodity Exchanges and Market Development: What Have we Learned?", International conference of agricultural economists, Milan, Italy, 8—14 August, available at: <https://ideas.repec.org/p/ags/iaae15/212488.html> (Accessed 13 July 2021).